

کاربرد روش ها و الگوهای نوین تدریس در آموزش

تاریخ دبستان

حسین تیموری جروکانی*^۱

^۱دانشجو معلم دانشگاه فرهنگیان اصفهان، پردیس شهید باهنر، hossain78tj@gmail.com

چکیده

تاریخ یکی از مواد درسی در برنامه ریزی و طراحی آموزشی می باشد که در دبستان، به صورت بخشی از کتاب های اجتماعی نمود پیدا می کند. این درس مهم علاوه بر تاثیر زیادی که در هویت یابی انسان دارد، می تواند حل المسائل بسیاری از مشکلات حال و آینده باشد. آموزش تاریخ همواره با مسائلی همچون حفظی بودن مطالب، حجم زیاد کتاب های درسی، ناکارآمد بودن شیوه های یاددهی-یادگیری و ملموس نبودن مطالب درسی مواجه بوده است. این پژوهش در جست و جوی روش ها و الگوهایی است که در آموزش تاریخ کاربرد بیشتری دارند و با توجه به فعال بودن این روش ها، می توانند اثربخشی تدریس و عمق یادگیری را افزایش دهند. روش انجام این پژوهش به صورت تحلیلی-مفهومی و مطالعات کتابخانه ای است. بر اساس یافته ها، الگوهای بدیعه پردازی و ایفای نقش و روش های گردش علمی و قصه گویی، روش ها و الگوهایی کاربردی در آموزش تاریخ می باشند و مصداق های کاربرد آنها نیز ذکر شده است. الگوی بدیعه پردازی و ایفای نقش به دلیل ایجاد حس جایگزینی و نزدیکی به شخصیت های تاریخی، روش گردش علمی به دلیل مطالعه مستقیم تاریخ در بستر واقعیت و روش قصه گویی به دلیل انعطاف و جذابیتی که دارد، توانستند جایگاه خود را در این پژوهش پیدا کنند.

واژه های کلیدی

آموزش، الگوهای تدریس، تاریخ، روش های تدریس

۱.۱. توسعه پایدار و آموزش

یکی از ابعاد مهم در طراحی سیاست های عمومی برای رشد اقتصادی و توسعه انسانی پرداختن به مقوله آموزش است. آموزش با مکانیزم های مختلفی بر رشد و توسعه اقتصادی اثر می گذارد. برخی مهمترین مکانیزم تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی را از طریق افزایش فعالیت های تحقیق و توسعه، پیشرفت فناوری و نوآوری می دانند و دسته ای دیگر، مهمترین مکانیزم تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی را آثار برون زای آموزش می دانند [2].

۱.۲. آموزش و طراحی آموزشی

آموزش، به هر گونه فعالیت یا تدبیر از پیش طراحی شده ای گفته می شود که هدف آن ایجاد یادگیری در یادگیرندگان است [8]. طراحی آموزشی به زبان ساده عبارت است از پیش بینی فعالیت های آموزشی برای افراد مشخص و در زمینه ای معین است [22]. در طراحی آموزشی، فعالیت هایی از قبیل تعیین هدف، تحلیل آموزشی، گزینش محتوا و رسانه ها و تعیین نظام ارزشیابی انجام می شود [18]. به عبارت دیگر، طراحی آموزشی را می توان علم، هنر و شیوه ایجاد برنامه های آموزشی یا تهیه آموزش است [25]. اما وقتی پای دانش آموز و معلم به میان می آید، باید آموزش را محدودتر و تخصصی تر کرد و واژه تدریس که زیرمجموعه آموزش است را به کار برد؛ چنانچه صفوی (۱۳۹۵) تدریس را زیرمجموعه آموزش و یکی از راه های آن می داند که حضور معلم را در آن الزامی می داند [11].

۱.۳. تدریس و رویکردهای آن

تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، بر اساس طراحی منظم و هدفدار معلم، برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد. تدریس مفاهیم مختلف مانند نگرش ها، گرایش ها، باورها، عادت ها و شیوه های رفتار و به طور کلی انواع تغییراتی را که می خواهیم در شاگردان ایجاد کنیم، دربر می گیرد [17]. کلوتر نیز معتقد است که تدریس فعالیت بین الاشخاصی است که معطوف به یادگیری بوده و توسط یک یا چند نفر به انجام می رسد [24]. در خصوص تدریس، نگاه ها و رویکردهای متفاوتی دیده می شود. رویکرد اجرایی، رویکرد تسهیل کننده و رویکرد آزاد منشانه. در رویکرد اول، معلم به عنوان مجری یا مدیر فرآیندهای پیچیده کلاس است. او به همراه فراگیران مسؤلیت ایجاد نتایج معینی را از طریق کاربست بهترین فنون و مهارت های موجود بر عهده دارد. در رویکرد تسهیل کننده، معلم فردی دارای احساس همدلی است که معتقد است باید به افراد کمک کرد تا به طور فردی رشد کرده و به سطح بالایی از خودشکوفایی و خودشناسی نائل شوند (روان شناسی انسان گرا). در رویکرد آزاد اندیشانه، معلم ذهن دانش آموز را باز و آزاد می کند؛ او را در مسیرهای انسانی دانستن به حرکت در می آورد و به او کمک می کند تا انسانی اخلاقی، مطلع و کار آزموده شود [16]. در برخی رویکردها، به تدریس به مثابه مجموعه ای از مهارت ها پرداخته اند و با رویکرد علمی درصدد کشف مهارت های عام برای تدریس اثر بخش بر آمده اند؛ در مقابل، برخی به جنبه های هنری (آیزنر، ۱۹۹۴، اخلاقی، کار، ۱۹۹۵)، موقعیتی (فردانش به نقل از کار، ۱۳۹۰) و اخلاقانه تدریس (آیزنر، ۱۹۹۴) توجه کرده اند. به تدریج از دهه ۱۹۹۰ رویکرد مهارتی به تدریس به چالش کشیده شد، زیرا این شغل را دارای خصایصی می دانست که آن را از دیگر مشاغل متمایز می ساخت. بر این اساس واژه هایی مانند: شون، دیوی، رید، وست بری و مک کویین وارد عرصه تربیت معلم شده است [1].

۱.۴. روش ها و الگوهای تدریس

روش های تدریس به منزله روشنایی های متفاوتی هستند که هرکدام بردشان تا شعاع خاص را در بر می گیرند. البته باید اذعان نمود که هر یک از روشنایی های فوق در ارتباط با موقعیت های مختلف از کارایی ویژه ای برخوردار هستند، به عبارت دیگر هر یک در جای خویش مثرتر هستند [15]. امروزه شیوه های نوین و فعال توجه مسئولان و دبیران را به خود جلب کرده است. در این شیوه ها، فراگیر و علایق و توانمندی های او در مرکز توجه قرار دارد و معلم تلاش می کند تا توانایی فراگیران را در مهارت های گوش دادن، گفتن، خواندن، نوشتن، استدلال، مقایسه، تطبیق، تجزیه و تحلیل، سازندگی و خلاقیت تقویت کند و با توجه به این موضوع محتوای درسی را در کلاس ارائه می دهد [3]. تدریس، یک فرایند است و عوامل بی شماری در آن نقش دارند که همه آنها قابل مطالعه و کنترل نیستند، پس معلم باید چارچوبی کوچک و محدود از فرایند تدریس را به عنوان الگو انتخاب کرده و مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد، تا بتواند در موقعیت مناسب و محدوده آن چارچوب، فعالیت های آموزشی را سازماندهی کند و روش های مناسب تدریس را انتخاب

نماید [9]. در حقیقت، الگوها مفهومی وسیع تر از روش های تدریس هستند و پشتوانه نظری دارند [11]. از دیدگاه شفر (۲۰۱۴) الگوی تدریس فرایند تعامل با محیط است برای به کارگیری در کلاس درس و به منظور طراحی چهره به چهره با فراگیران، و در نهایت طراحی آموزشی برای کمک به فراگیران جهت نیل به اهداف متنوع [21]. روش توضیحی، سخنرانی، نمایشی، گردش علمی، نمایشنامه ای و... نمونه های روش های تدریس و الگوی بدیعه پردازی، بارش مغزی، یاران در یادگیری، تفکر استقرایی، بدیعه پردازی و... نمونه هایی از الگوهای تدریس اند [19].

۱.۵. تدریس تاریخ

تاریخ بخشی از کتاب های اجتماعی دوره دبستان می باشد. تاریخ، مجموعه حوادث فرهنگی، طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و رویداد هایی است که در گذشته و در زمان و مکان زندگی انسان ها و در رابطه با آنها رخ داده است و هویت و میراث آنها محسوب می شود. برای بقا و استمرار فرهنگ و تمدن، هر جامعه ای باید میراث خود را به نسل های آتی انتقال دهد و هویت خود را پاس بدارد [5]. عواملی چون حجم زیاد مطالب کتاب، کمبود وقت در تدریس روش تدریس سنتی و کلیشه ای معلمان، کم توجهی به نرُم سنی مختلف، ضعف کتاب های درسی، امکان استفاده نکردن همگان از فناوری اطلاعات و ارتباطات روز و نوع نوشتار کتاب های درسی که برای دانش آموزان سنگین و نامفهوم است را به عنوان عوامل اثرگذار در یاددهی و یادگیری در درس تاریخ ذکر می کنند [7].

۲. اهمیت مسئله

با توجه به تعاریف ارائه شده و پژوهش های انجام گرفته، می توان ارتباطی منطقی بین توسعه پایدار و آموزش تاریخ پیدا کرد. توسعه پایدار راه حل هایی را برای الگوهای فانی ساختاری، اجتماعی و اقتصادی توسعه ارائه می دهد تا بتواند از بروز مسائلی همچون نابودی منابع طبیعی، تخریب سامانه های زیستی، آلودگی، تغییرات آب و هوایی، افزایش بی رویه جمعیت، بی عدالتی و پایین آمدن کیفیت زندگی انسان های حال و آینده جلوگیری کند [6]. از طرفی انسان موجودی است که نه تنها قادر است در بعد زمان در گذشته خود اندیشه کند و به تحلیل آن بپردازد و آگاهی و تجربه بدست آمده را برای زمان حال بکارگیرد و به پیش بینی آینده پرداخته و براین اساس آن را ترسیم کند، بلکه قادر است از تجارب و سرگذشت دیگران هم درس گرفته و از آن برای بهبود حال و آینده خود استفاده کند [5]. در نتیجه انسان وقتی می تواند راه حلی برای معضلات اجتماعی، زیست محیطی، اقتصادی، سیاسی و... بیابد که در گذشته آن تامل کند و کلید حل مشکلات حال و آینده را در گذشته پیدا کند. اما مشکلاتی که در تدریس تاریخ وجود دارد، بی انگیزگی و کاهش یادگیری دانش آموزان را به بار می آورد. معلم برای اینکه دانش آموزان را به تاریخ علاقه مند کند و مشکلاتی مانند حفظ کردن سطحی مطالب را بکاهد، باید زمینه فعال ساختن دانش آموز را در درس تاریخ فراهم نمود [10].

۳. سوالات پژوهش

اکنون با توجه به اهمیت مسئله و مقدمه عنوان شده، این پرسش ها مطرح می شود:

۱. کدام یک از الگوهای فعال تدریس در آموزش تاریخ مفیدترند؟

۲. نمونه های کاربرد الگوهای فعال در تدریس تاریخ کدامند؟

۴. روش پژوهش

برای انجام این پژوهش از روش تحلیلی- مفهومی استفاده شد. روش تحلیلی مفهومی برای تبیین بخش هایی از واقعیت براساس یک نظریه، الگو یا چارچوب استفاده می شود و دارای دو شیوه قیاسی و استقرایی است. در پژوهش حاضر روش قیاسی به کار گرفته شده است. بدین منظور محقق با این پیش فرض که «الگو یا روش تدریس وابسته به نوع محتوا منحصر به فرد است.» به تبیین موقعیت تدریس از این منظر پرداخته و محتواهای متناسب با هر الگو را بر آن منطبق کرده است. در عین حال به منظور جمع آوری اطلاعات مورد نیاز، از اسناد و منابع اطلاعات کتابخانه ای بهره گیری شده است. به عبارت دقیق تر، در این پژوهش، ابتدا تمامی الگوها و روش های تدریس مشهور بررسی شدند و آن الگوها و روش هایی که در درس اجتماعی (که تاریخ جزئی از آن است) انتخاب شدند. چراکه انتخاب نوع الگوی

تدریس با موضوع درسی کاملاً ارتباط و سنخیت دارد [20]. سپس با توجه به تجربه و نظرات شخصی، نمونه کاربرد آن الگوها و روش ها در درس مبحث تاریخ در دبستان آورده شد.

۵. یافته ها

با توجه به ویژگی الگوها و روش های تدریس، الگوهای انتخابی این پژوهش الگوی بدیعه پردازی و ایفای نقش می باشند. روش قصه گوئی، گردش علمی، پرسش و پاسخ و توضیحی نیز به عنوان روش های تدریس مورد استفاده در درس تاریخ انتخاب شده است که روش های پرسش و پاسخ و توضیحی پایه کار اغلب تدریس ها و همچنین بخشی از الگوهای انتخاب شده می باشند. بنابراین فقط به بررسی و مصداق آوری دو الگوی بدیعه پردازی و ایفای نقش و دو روش گردش علمی و قصه گوئی اشاره خواهد شد.

۵.۱. الگوی بدیعه پردازی

هدف اساسی الگوی بدیعه پردازی خلق باورها، افکار جدید و تقویت خلاقیت در فراگیران است [19]. الگوی بدیعه پردازی با استفاده از فعالیت استعاری، ساختی را به وجود می آورد که فراگیران به وسیله آن بتوانند خود را برای ایجاد تخیل و بصیرت در فعالیت روزانه آماده کنند [4]. مراحل اجرای این الگو عبارتند از: کاربرد (توصیف)، شبیه سازی، تضاد سازی و جایگزینی [19]. در این الگو، معلم پس از آماده سازی تکلیف می کند تا دانش آموزان ابتدا موضوع را توصیف کنند، سپس آن را با یک یا چند چیز مقایسه کنند و آن را به چیزها تشبیه کنند، در ادامه دانش آموزان موضوع را با صفات ضد و نقیض توصیف می کنند و در آخر دانش آموزان با موضوع همانندسازی می کنند و خود را به جای آن قرار می دهند و مجدداً توصیف جدیدی ارائه می دهند. این الگو برای افراد، حوادث، سازه ها و بناها و دوره های مختلف تاریخی بسیار کاربردی و جذاب است. در جدول ۱، ۲ و ۳ نمونه کاربرد این الگو در درس تاریخ آمده است و بخشی از طراحی آموزشی آن می باشند. از آنجائیکه دانش آموزان در این الگو موضوعات را از دیدگاه های مختلف توصیف و بررسی می نمایند و خلاقیت آنان تقویت می شود، می تواند مانع از یادگیری سطحی و زودگذر مباحث شود.

جدول ۱. نمونه کاربرد الگوی بدیعه پردازی در درس ۱۳ اجتماعی چهارم دبستان [14]

مرحله الگو	فعالیت های معلم و فراگیران در هر مرحله
آماده سازی	معلم با استفاده از روش قصه گوئی یا استفاده از فیلم های مرتبط، به معرفی اجمالی شاهان سلسله اشکانی، نحوه ایجاد امپراطوری اشکانی، اوضاع کشور و جنگ ها در آن زمان می پردازد تا زمینه مناسب برای تخیل، تفکر و ایده پردازی برای دانش آموزان پدید آید.
کاربرد (توصیف)	معلم از دانش آموزان می خواهد تا وضعیت ایران در دوره اشکانیان، مشاهیر و سرداران اشکانی و... را وصف کنند. مثلاً بگویند ایران گسترده تر شد، سربازان رومی و یونانی از ایران رفتند، اوضاع مردم خیلی خوب شد، حاکمان ایرانی بر سر کار آمدند و... معلم از دانش آموزان می خواهد تا وضعیت ایران، اشکانیان، مشاهیر اشکانی و... را تشبیه کنند. مثلاً بگویند مهرداد دوم مانند داریوش، سورنا مانند آریوبرزن، اشکانیان مانند ساسانیان، سربازان اشکانی مانند سربازان مبارزه با استعمار و...
تضاد سازی	در این مرحله، معلم از فراگیران می خواهد تا صفات ضد و نقیض را به حوادث و اشخاص بدهند و آن را وصف کنند. مثلاً مهرداد نالایق، سورنای ترسو، رومیان پیروز و...
جایگزینی	در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد تا خود را به جای شخصیت هایی مانند مردم ایران، شاهان سلوکیان، شاهان اشکانی، سرداران ایرانی، پارت ها و... قرار دهند و احساسات خود را در آن نقش بیان کنند.
ارزشیابی	معلم با توجه به فعالیت دانش آموزان در کلاس و گروه خود، توصیفات جدید و جذاب، تخیل درباره آن حوادث و افراد و مشارکت در کلاس، دانش آموزان را ارزشیابی می کند.

جدول ۲. نمونه کاربرد الگوی بدیعه پردازی در درس ۲۱ اجتماعی پنجم دبستان [13]

مرحله الگو	فعالیت های معلم و فراگیران در هر مرحله
آماده سازی	معلم با استفاده از روش قصه گوئی یا استفاده از فیلم های مرتبط، به معرفی اجمالی چنگیزخان و سلطان محمدخوارزمشاه اقدام کرده و زمینه و پیشینه حمله مغولان را برای دانش آموزان بیان می کند تا آماده ایده پردازی و تخیل شوند.
کاربرد (توصیف)	معلم از دانش آموزان می خواهد تا وضعیت ایران هنگام حمله چنگیزخان مغول را تصور کنند و بگویند او هنگام حمله به ایران چه کارهایی انجام داد و چه اتفاقی افتاد. مثلاً بگویند سربازان ایرانی و مردم شهر ها کشته می شدند، مغول ها مردم را به اسارت می گرفتند، مغولان شهرها و ساختمان ها خراب می کردند، خاک ایران پر از خون می شد و...

در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد تا حمله مغولان به ایران و افراد دخیل در آن حادثه را با کلماتی توصیف کنند. مثلاً می گویند چنگیزخان ترسناک، سلطان محمد نادان، ایران بیچاره، مغولان خشن، غایر خان خائن، دشمنان مغول، حمله مغولان مانند کرونا و...	شبیه سازی
در این مرحله، معلم از فراگیران می خواهد تا صفات ضد و نقیض را به حوادث و اشخاص بدهند و آن را وصف کنند. مثلاً چنگیزخان صبور، غایرخان دانا، سلطان محمد شجاع، ایران آباد و...	تضاد سازی
در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد تا خود را به جای شخصیت هایی مانند سلطان محمد، چنگیزخان، سربازان، غایرخان، بازرگانان مغول، کشور ایران و... قرار دهند و احساسات خود را در آن نقش بیان کنند.	جایگزینی
معلم با توجه به فعالیت دانش آموزان در کلاس و گروه خود، توصیفات جدید و جذاب، تخیل درباره آن حوادث و افراد و مشارکت در کلاس، دانش آموزان را ارزشیابی می کند.	ارزشیابی

جدول ۳. نمونه کاربرد الگوی بدیعه پردازی در درس ۱۲ اجتماعی ششم دبستان [12]

مرحله الگو	فعالیت های معلم و فراگیران در هر مرحله
آماده سازی	معلم با استفاده از روش قصه گویی یا استفاده از فیلم ها و تصویرهای مرتبط، سلسله صفویه، شاه اسماعیل، شاه عباس، شیخ بهایی، علامه مجلسی، اصفهان و... را معرفی می کند.
کاربرد(توصیف)	معلم از دانش آموزان می خواهد تا وضعیت ایران و اصفهان در زمان صفویان را توصیف کنند. مثلاً دانش آموزان به آبادانی های ایجاد شده، بناهای ساخته شده، دانشمندان و هنرمندان و... در این دوره اشاره می کنند.
شبیه سازی	در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد تا عصر صفویه را به چیزی تشبیه کنند. مثلاً دوران پیشرفت هنر، دوران پیشرفت تشیع، دوران جنگ های کم، دوران هنرمندان و... نمونه پاسخ های دانش آموزان است.
تضاد سازی	در این مرحله، معلم از فراگیران می خواهد تا صفات ضد و نقیض را به حوادث و اشخاص دوران صفویه بدهند و آن را وصف کنند. مثلاً شاه عباس اول نادان، شیخ بهایی بی سواد، دوران افت معماری، دوران کاهش هنرمندان و...
جایگزینی	در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد تا خود را به جای شخصیت هایی مانند شیخ بهایی، علامه مجلسی، کمال الدین بهزاد، شاه اسماعیل اول، شاه عباس اول، مسجد شیخ لطف الله، میدان نقش جهان و... دهند و احساسات خود را در آن نقش بیان کنند.
ارزشیابی	معلم با توجه به فعالیت دانش آموزان در کلاس و گروه خود، توصیفات جدید و جذاب، تخیل درباره آن حوادث و افراد و مشارکت در کلاس، دانش آموزان را ارزشیابی می کند.

۵.۲. الگوی ایفای نقش

الگوی ایفای نقش موجب تکوین شخصیت فردی و اجتماعی فراگیران می شود، محیط یادگیری را جذاب کرده و شور و شوق و انگیزه فراگیران را تقویت می کند [19]. در الگوی ایفای نقش، دانش آموزان با راهنمایی معلم، موضوعی را به روش های مختلف با نمایشی کوتاه اجرا می کنند؛ چون همه حواس دانش آموزان به مشاهده نمایش است، یادگیری نیز بهتر صورت می گیرد [11]. این الگو می تواند موضوع درسی را عینی و نمایشی کند و برای مباحثی مانند تاریخ که برای یادگیری بهتر نیاز به عینی شدن دارند بسیار مفید است. اشخاص، حوادث و رویدادهای تاریخی به خوبی می توانند با این الگو به دانش آموزان انتقال پیدا کند. جدول ۴، نمونه کاربرد این الگو در درس تاریخ و موضوعاتی است که به خوبی می توان با الگوی ایفای نقش اجرا کرد. باید توجه داشت که معلم در این الگو علاوه بر نظارت و کارگردانی نمایش، باید با طرح سوالات در بین نمایش، آنان را در یادگیری یاری کند [19].

جدول ۴. کاربرد الگوی ایفای نقش در درس تاریخ دبستان و نمونه سوالات معلم پیرامون بحث

پایه	درس	موضوع	نقش ها	نمونه سوالات معلم در بین نمایش
چهارم [14]	۸	کشف آتش و کاربرد آن در زندگی انسان ها	انسان های اولیه	۱. به نظر شما انسان های اولیه، به جز بر هم زدن سنگ ها، روش های دیگری برای درست کردن آتش داشته اند؟ ۲. آتش چه کاربردی برای انسان ها داشت؟ ۳. فواید آتش بیشتر بود یا ضرر هایش؟
چهارم [14]	۱۲	اقدامات داریوش هخامنشی	داریوش، وزیر داریوش، رئیس چاپارخانه، معمار، مردم	۱. اگر شما به جای داریوش بودید، تخت جمشید را چگونه می ساختید؟ ۲. به نظر شما چاپارخانه ها چه فوایدی داشت؟ ۳. اگر شما به جای وزیر داریوش بودید، به او پیشنهاد می دادید چه کار کند؟

۱. اگر شما روز عاشورا بودید چه کار می کردید؟ ۲. اگر شما می توانستند به امام حسین (ع) مشورت بدهید، چه می گفتید؟ ۳. شما چه پیام هایی از قیام عاشورا دریافت می کنید؟ ۱. اگر شما به جای شاهرخ بودید چگونه رفتار می کردید؟ ۲. اگر شما به عنوان یکی از نزدیکان شاهرخ بودید، به او پیشنهاد می دادید چه کارهایی انجام دهد؟ ۳. چه کسانی تا به حال مسجد گوهرشاد را دیده اند؟	امام حسین (ع)، حضرت زینب (س)، یاران امام (ع)، دشمنان	قیام عاشورا	۱۸	پنجم [13]
۱. شما چند نفر از دانشمندان مسلمان دیگر را می شناسید؟ ۲. اگر می توانستید به ابوعلی سینا توصیه ای بکنید، چه می گفتید؟ ۳. اگر نامه ای به ابوریحان می نوشتید، دوست داشتید به او چه بگویید؟ ۱. اگر شما به جای ناصرالدین شاه بودید چه کار می کردید؟ ۲. اگر الان امیرکبیر زنده بود، دوست داشتید به امیرکبیر چه می گفتید؟ ۳. اگر شما می توانستید یکی از بازیگران نمایش را حذف کنید، آن نقش چه کسی بود؟	هر یک از دانش آموزان در نقش یکی از دانشمندان و حکیمان خود را معرفی کند؛ مانند ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، خیام، خوارزمی و... امیرکبیر، ناصرالدین شاه، اتابک، مادر شاه، مردم ایران، رئیس دارالفنون	شاهرخ پسر تیمور و اقدامات دانشمندان و اندیشمندان مسلمان امیرکبیر	۲۲ ۹ ۲۲	پنجم [13] ششم [12] ششم [12]

۵.۳. روش گردش علمی

گردش علمی یا فعالیت تجربی خارج از مدرسه کاری است عملی که بیرون از کلاس، آزمایشگاه و کتابخانه صورت می گیرد و شامل مطالعات مستقیم و دست اول درباره یک مسئله، جمع آوری اطلاعات با مشاهده، پرسشنامه، مصاحبه، اندازه گیری، نمونه برداری و سایر فنون تحقیقی است و بدین ترتیب، در مورد اعتبار فرضیه ها، تشخیص تغییرات یا درستی و صحت شرایط و موقعیت ها اطمینان حاصل شود [11]. از این روش می توان برای بازدید اماکن تاریخی، موزه ها و مقبره ها استفاده کرد که بخشی از تاریخ اند. این روش هزینه بر است و نیاز به هماهنگی های زیادی دارد، اما اگر عملی شود می تواند کاری که معلم باید در چند جلسه انجام دهد را در یک اردوی علمی عملی کند. هر محل تاریخی و آثار باستانی می تواند کلاس درس تاریخ در روش گردش علمی باشد؛ اما در جدول ۵ برخی از آنها عنوان می شود.

جدول ۵. کاربرد روش گردش علمی در درس تاریخ دبستان

پایه	درس	موضوع	محل گردش علمی
چهارم [14]	۱۱	مادها، هخامنشیان	همدان: تپه هگمتانه، گنج نامه
چهارم [14]	۱۴	ساسانیان	کرمانشاه: طاق بستان
پنجم [13]	۲۰	سلجوقیان	اصفهان: بناهای سلجوقیان مانند آرامگاه سلطان سنجر و مناره علی و...
پنجم [13]	۲۲	تیموریان و ایلخانان	مراغه: رصدخانه مراغه
ششم [12]	۱۱	صفویان	اصفهان: آثار باستانی دوره صفوی مانند نقش جهان، مساجد و...
ششم [12]	۲۳	جنگ تحمیلی	خوزستان: خرمشهر و مناطق جنگی

۵.۴. روش قصه گویی

قصه نوعی روایت خواندنی یا شنیدنی است که در آن چگونگی روند تعامل و کنش مندی یک شخصیت با موضوعی بر اساس هدف، تحلیل، دیدگاه و نتیجه موردنظر نویسنده یا قصه گو بیان می شود [23]. روش قصه گویی، روشی است که در آن معلم، متن درس (قصه) را با بیان شفاهی خود ارائه می دهد [20]. در واقع معلم با بیان و زبان خودش، همراه با رعایت اصول قصه گویی، متن درس را برای دانش آموزان شرح می دهد و مانند الگوی ایفای نقش، می توان در بین قصه از دانش آموزان سوالاتی را پرسید. این روش برای درس تاریخ بسیار کاربردی است و به علت جذابیتی که قصه برای دانش آموزان، به ویژه دانش آموزان ابتدایی دارد، در ذهن آنها ماندگار خواهد بود. قصه گویی را می توان برای شروع هر تدریسی و به عنوان آماده سازی به کار برد. این روش حتی بخشی از الگوی ایفای نقش است با این تفاوت که ایفای نقش دیداری-شنیداری و قصه گویی تقریباً فقط شنیداری است که البته می توان با استفاده از تصاویر، نقاشی ها، دیدار

از سازه های تاریخی، اسلاید سازی ها و... آن را با روش های دیگر مانند نمایشی و گردش علمی تلفیق کرد و پایداری آن را افزایش داد. داستان ها یا قصه های جدول ۶ تنها بخش بسیار کوچکی از قصه های تاریخ در دبستان اند.

جدول ۶. کاربرد روش قصه گوئی در درس تاریخ دبستان

پایه	درس	موضوع	خلاصه
چهارم [14]	۸	پیدایش روستاها	در این درس روند زندگی انسان از غارنشینی به یکجانشینی و ایجاد روستا آورده شده است.
چهارم [14]	۹	پیدایش شهرها	در این درس پیدایش داد و ستد، بازرگانی و نخستین شهر ها و تمدن ها آورده شده است.
چهارم [14]	۱۱	ورود آریایی ها به ایران	در این درس تشکیل حکومت ها و تمدن ها در ایران با ورود آریایی ها آورده شده است.
پنجم [13]	۱۵	بعثت پیامبر	در این درس میلاد پیامبر، بعثت و نبوت ایشان تا هجرت به مدینه آورده شده است.
پنجم [13]	۱۶	جنگ های پیامبر	در این درس هجرت پیامبر به مدینه، جنگ ها و رحلت ایشان آورده شده است.
پنجم [13]	۱۸	امام علی(ع) تا امام حسین(ع)	در این درس زندگینامه امام علی، امام حسن و امام حسین علیهم السلام آورده شده است.
ششم [12]	۹	پیشرفت اسلام	در این درس معرفی اندیشمندان، بزرگان و دانشمندان مسلمان آورده شده است.
ششم [12]	۲۲	مبارزه با استعمار	در این درس زندگینامه افرادی مانند میرزا کوچک خان، رئیس علی و... آورده شده است.
ششم [12]	۲۴	آزادسازی خرمشهر	در این درس ماجرای جنگ تحمیلی و آزادسازی خرمشهر آورده است.

۶. نتیجه گیری

در این پژوهش مشخص شد که:

- ۶.۱. بخش تاریخی درس اجتماعی در دبستان در سال چهارم دیده می شود و در سال سوم، مبحث مستقیم چندانی ندارد.
- ۶.۲. آشنایی با گذشته و تاریخ لازمه توسعه در آینده می باشد. هر چقدر دانش آموزان گذشته خود را بهتر بشناسند، با دلایل موفقیت ها و شکست های پیشینیان بیشتر آشنا باشند و دانش خود را در عمل به کار ببرند، می توانند آینده بهتری را از لحاظ اقتصاد، بهداشت، فناوری و... بسازند.
- ۶.۳. بر خلاف دیدگاه منفی و حفظی به درس تاریخ، می توان با به کارگیری الگوها و روش های نوین در تدریس آن، علاوه بر جذابیت بخشی به تاریخ، یادگیری آن را بیشتر کرد.
- ۶.۴. هر یک از الگوها و روش های ارائه شده، دارای محدودیت هایی است. برای نمونه الگوی بدیعه پردازی مبتنی بر نوشتن است، الگوی ایفای نقش نیاز به وسایل و تمهیدات زیادی دارد، روش گردش علمی هزینه بر و نیازمند هماهنگی های زیادی است و روش قصه گوئی در مدت زمان طولانی و متکلم صرف بودن معلم خسته کننده می باشد.
- ۶.۵. بسیاری از مباحث تاریخی کتاب های اجتماعی، ظرفیت این را دارند که با چندین الگو و روش فعال اجرایی شوند.
- ۶.۶. الگوهای بدیعه پردازی و ایفای نقش و روش های گردش علمی و قصه گوئی با عینی و ملموس تر کردن تاریخ و فعال کردن فراگیران در امر یاددهی-یادگیری بسیار موثرند و طراحی آموزشی را پیشرفته تر می کنند.

۷. پیشنهادات

- ۷.۱. به آموزگاران دبستان پیشنهاد می شود تا با کاربست این الگوها در آموزش تاریخ، تاثیر آن را بر یادگیری دانش آموزانشان افزایش دهند.
- ۷.۲. به دانشجو معلمان و معلمان پیشنهاد می شود تا با بررسی سایر الگوها و روش های نوین تدریس، آنها را بر درس های مختلف تاریخ منطبق کنند.
- ۷.۳. به برنامه نویسان و متخصصین نرم افزار پیشنهاد می شود تا ساخت برنامه های شبیه ساز از وقایع، افراد و اماکن تاریخی، آموزش این درس را شیرین تر و ملموس تر کنند.
- ۷.۴. به پژوهشگران حوزه آموزش پیشنهاد می شود تا کاربرد این الگوها را بر اساس اصل تعمیم، در دوران متوسطه نیز ارزیابی کنند.

۸. منابع

- [1] آل مراد، آسیه و همکاران. (۱۳۹۶). واکاوی ماهیت راهیابانه تدریس: رویکرد مطلوب در تبیین کنش معلمی مبتنی بر موقعیت عمل. فصل نامه علمی پژوهشی. تدریس پژوهی. (۲) ۵، ۸۳-۱۰۷.
- [2] احمدی، غلامعلی، اصفهانی، کرم و درویشی، علی. (۱۳۹۴). نقش آموزش در توسعه پایدار و آموزش توسعه ای. سومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری: اسفند ماه ۱۳۹۴.
- [3] اکبری شلدره ای، فریدون و همکاران. (۱۳۸۹). روش های نوین یاددهی - یادگیری و کاربرد آن ها در آموزش. تهران: انتشارات فرتاب.
- [4] جویس، بروس، ویل، مارشا و کالهن، امیلی. (۱۳۹۰). ترجمه محمدرضا بهرنگی. الگوهای تدریس (۲۰۱۴). تهران: انتشارات کمال تربیت.
- [5] چنگائی، مهتاب. (۱۳۹۹). نگاهی به وضعیت آموزش تاریخ در مدارس. فصلنامه علمی-تخصصی پژوهش در آموزش تاریخ: دوره اول، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹.
- [6] دودکانلوی میلان، یوسف و انتظاری، زهرا. (۱۴۰۰). رویکردهای اکتوریسم در توسعه پایدار. پنجمین کنگره بین المللی توسعه کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری ایران: مردادماه ۱۴۰۰.
- [7] رحیمی، کبری و سعدالله، رحیمی. (۱۳۹۴). درس تاریخ و فراگیری آن در گذر از مدرسه و دیدگاه معلم. اولین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران، ۱۳۹۴.
- [8] سیف، علی اکبر. (۱۴۰۰). روانشناسی پرورشی نوین (روانشناسی یادگیری و آموزش). ویرایش هفتم. تهران: انتشارات دوران.
- [9] شعبانی، حسن. (۱۳۷۲). مهارت های آموزشی و پرورشی (روش ها و فنون تدریس). تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- [10] صالحی، نصرالله. (۱۳۸۷). راهکارهای آموزش تاریخ. تهران: نشر شورا.
- [11] صفوی، امان الله. (۱۳۹۵). روش ها، فنون و الگوهای تدریس. تهران: انتشارات سمت، چاپ دوازدهم.
- [12] فلاحیان، ناهید و جوادیان، مسعود. (۱۴۰۰). مطالعات اجتماعی ششم دبستان، ۶۰۷. تهران: افست، چاپ دهم.
- [13] فلاحیان، ناهید و ملک محمودی، نازیبا. (۱۴۰۰). مطالعات اجتماعی پنجم دبستان، ۵۰۷. تهران: افست، چاپ هفتم.
- [14] فلاحیان، ناهید و ملک محمودی، نازیبا. (۱۴۰۰). مطالعات اجتماعی چهارم دبستان، ۴۰۷. تهران: افست، چاپ هشتم.
- [15] قورچیان، نادرقلی و همکاران. (۱۳۷۷). نظریه های یادگیری و نظریه فراشناخت در فرآیند یاددهی - یادگیری. تهران: انتشارات تربیت.
- [16] میچر، فنستر، سولتیس، جوناس. (۲۰۰۴). رویکردهای تدریس، ترجمه: احمد رضا نصر و همکاران. تهران: انتشارات مهر ویستا.
- [17] میرزاحمدی، محمدحسن. (۱۳۸۳). کتاب ارشد. تهران: انتشارات پوران پژوهش.
- [18] نعمتی، هاشم. (۱۳۸۱). تکنولوژی آموزشی. تهران: نشر اندیشه.
- [19] نقیه، مجید. (۱۳۹۹). الگوهای فعال تدریس با رویکرد کاربردی. اصفهان: انتشارات مداد سفید، چاپ اول.
- [20] نقیه، مجید. (۱۳۹۶). ظرافت های معلمی (۷۲۵ نکته کاربردی برای معلمان و اساتید). تهران: انتشارات بین المللی گاج.
- [21] نقیه، مجید. (۱۴۰۰). کاربرد شیوه های نوین و الگوهای فعال تدریس در آموزش دین و زندگی. دومین همایش ملی دانش موضوعی-تربیتی در آموزش الهیات: دانشگاه فرهنگیان، مدیریت امور پردیس های استان اصفهان.
- [22] نوروزی، داریوش و رضوی، سید عباس. (۱۳۹۳). مبانی طراحی آموزشی. تهران: انتشارات سمت.
- [23] همتی، اسماعیل. (۱۳۸۹). تمرین خلاقیت. تهران: انتشارات قطره، چاپ اول.
- [24] Klaurer kj. 1985. Framework for a theory of teaching and teacher. Education 1985: 1: 5-17.
- [25] Piskurich, George M. (2006). Rapid instructional design: learning ID fast and right. 2nd ed. Us: Pfeiffer.